

Lehistan (Polonya) Sanayisi ve Türkiye-1924,

Polonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği yayını,
142 sayfa, Ankara 2006

Alim YANIK*

Eser Polonya Cumhuriyeti'nin Ankara Büyükelçiliği tarafından 2006 yılında bastırılıp Türkiye'deki ilgili makamlara gönderilmiştir. Bir adet de Merkezimizde Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığına gönderilmiştir.

1924 yılının Haziran ayında Polonya İstanbul'da bir sanayi sergisi açmış ve bu sergiyi tanıtmak üzere Polonya'da *Polonya Sanayisi ve Türkiye* adında resimli bir tanıtım kitapçığı hazırlatmıştır. Kitapçık Lehçe, Fransızca ve Türkçe olmak üzere üç dilde yazılmış ve bu ülkelerde satılmak üzere hazırlanmıştır. 1924 yılındaki orijinal baskının genişletilmiş ve bugünkü Polonya sanayisi hakkında sayısal bilgiler sunmaktadır.

Eserin 1924 yılındaki baskısının hazırlama ve yayınlama görevini, dönemin zor koşulları içinde Ludwik Lydko ve Josef Stanach adlarında iki Polonyalı gazeteci gerçekleştirmiştir. Kitapçığın ilk orijinal baskısındaki Fransızca çeviriyi gazeteci Dr. Konrad Worman, Türkçeye çeviriyi ise Cenevre Üniversitesi mezunu Rıza Kutbi Bey yapmıştır. Kitapçığın yayınlanmasının amacı Türkiye ve Polonya arasındaki dostluk ilişkilerinin gelişmesi, Polonya sanayi ürünlerinin Orta Doğu'da tanıtımı ve pazarlanması içindir. Tarihsel bir belge olarak değerlendirilmelidir.

Kitabın genişletilmiş baskısının macerasını Polonya'nın Ankara Büyükelçisi: "Bu kitabın zamanında Türk dostlarından birinin merhum Büyükelçimiz Miroslaw Palasz'a verdiği, belki de bugüne kalabilmiş son nüshasını bulmamla birlikte ortaya çıktı" sözleriyle ifade etmektedir. Bu anlayış 82 yıl önceki tarihî bir belgeyi yeniden hatırlatmak ve tarihî ilişkilere bir saygı olarak değerlendirilmelidir.

Polonya Büyükelçisi Sayın Grzegorz Michalski yayında emekleri geçen kişilere: "Burada özellikle Varşova Üniversitesi'nden Sayın Profesör Tadeusz Majda'ya ve Sayın Dariusz Cichocki'ye, verdikleri moral destek ve Lehçe metinlerin Türkçeye tercümesindeki ustalıklarından ötürü; Türk bilim adamlarından kurulu bir ekip ile metinlerin Osmanlıcadan Türkçeye çeviri yazımını yapmış olan Sayın Profesör Mustafa Akbulut başta olmak üzere Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nden Sayın Hakan Atameriç'e ve Sayın Fatih Rukancı'ya teşekkür etmek isterim" sözleri ile ifade etmiştir.

* Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

Türklerle Polonyalıların Tarihsel İlişkileri

Türklerle Polonyalıları arasındaki tarihsel ilişkiler XIV. yüzyıldan sonraya rastlamaktadır. Öncelikle Haçlı ordularında çok sayıda Polonyalı asker bulunmuştur. Daha sonra Osmanlılar Macaristan'ın büyük bir bölümünü ele geçirince Polonya (Lehistan) ile sınır komşusu olmuştur. 1683 tarihinde Osmanlıların II. Viyana Kuşatması sırasında Polonya'dan gönderilen 75.000 kişilik ordu kuşatmayı engellemiş ve şehir düşürülememiştir. Ancak Polonya 1795 tarihinden sonra zayıflamaya başlamış ve Avrupa devletleri arasında bölüşülmüştür. Bugünkü bağımsız Polonya I. Dünya Savaşı'nın sonunda kurulabilmiştir.

Türklerle Polonyalıları arasında, yukarıda anlatılanların dışında, tarihten gelen bir düşmanlık ilişkileri yaşanmamıştır. Buna karşılık örnek dostluk ilişkileri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin dünyaca tanınmasını sağlayan Lozan Antlaşması'ndan bir gün önce Polonya Türkiye Cumhuriyeti'ni tanımıştır. Cumhuriyet kurulduktan sonra 1924 yılının Nisan ayında Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi (İbrahim Tali Bey) Varşova'ya, aynı yılın Haziran ayında ise Polonya Büyükelçisi Ankara'ya atanmıştır. Bugün için de Türkiye-Polonya ilişkileri gelişerek devam etmektedir.

Türkiye-Polonya arasındaki ilişkilere iyi bir örnek olarak İstanbul Beykoz'daki Polonezköy'ü gösterebiliriz. Bir tatil ve turistik yerleşim birimi olan Polonezköy Polonyalı göçmenler tarafından kurulmuştur. Polonya'dan sürgün edilen Prens Adam Czartoryski tarafından 1842 yılında kurulmuş ve adı da kurucusunun adından türetilmiştir. Adampol = Adamköy, köyün ilk adı Adampol'dür. Polonezköy daha sonra 1830 Polonya ayaklanması ve 1853 Kırım Savaşı'na katılan askerler, Sibiryaya sürgünü ve Çerkes esaretinden kaçan Polonyalıları tarafından nüfusu artmıştır.

1938 tarihinde Polonezköy sakinleri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına kabul edildiler; ardından 1968 yılında yerleştikleri toprakların tapusunu aldılar. 1994 tarihinde ülkemizi ziyaret eden o dönemin Polonya Devlet Başkanı Lech Walesa Polonezköy'ü de ziyaret etmişlerdir. Tarımsal ve hayvansal ürünleri ile tanınan bir yerleşim birimidir.

Dünyaca ünlü soprano sanatçımız Leyla Gencer Polonezköy'de doğmuştur. (Maalesef bu satırları kaleme aldığımız kısa bir süre sonra bu dünyaca ünlü sanatçımızı 10.05.2008 tarihinde kaybettik).

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı ile Polonya arasında çok özel bir ilişkiden burada söz etmek anlamlı olacaktır düşüncesindeyiz. Kurucu Başkanımız merhum Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı, Polonya'nın dünyaca ünlü bilim adamı Kopernik üzerine yapmış olduğu çalışma ile ilgilidir. Aydın Sayılı, *Copernicus and his Monumental Work*, Ankara 1973, (*Kopernik ve Anıtsal Yapıtı*) adındaki yazdığı kitap dolayısıyladır. Bu kitap *Archives Internationales d'Histoire des Sciences* dergisinde tanıtılmıştır.

Copernicus'un 500. Doğum Yıldönümü dolayısı ile UNESCO'nun Türkiye Millî Komitesi tarafından 1973'te Ankara'da düzenlenen toplantıya Sayılı baş konuşmacı olarak davet edilir ve yazmış olduğu İngilizce kitap dolayısı ile Polonya'nın Ankara Büyükelçisi tarafından kendisine bir Copernicus Madalyası takdim edilir.

J.S. Bach, Friedrich Händel ve Frédéric François Chopin gibi bestekârlar Polonyalıların dünya kültürüne katkılarıdır.

Kitabın İçindekiler Bölümlerine Bakılınca

1924 yılında Varşova baskısının "Önsöz"ünde "Bir asır önce Polonya'nın düşmanları, Polonya'yı parçalamaya başlamışlar, toprağını mülk edinmiş ve Polonya milletini de esaret altına almışlardı. Yalnız, soylu ve yüce Türk milleti daima protesto ederek bu harekete karşı çıkmışlardır...

Avrupa ülkeleri arasında Polonya'nın varlığına son verildi ise de soylu Türkiye bütün dünyaya karşı büyük bir medenî cesaretle Polonya'nın bu yok oluşunu tanımayarak paylaşım anlaşmasına imza koymadı" (s. 10) sözleri ile yeni Türkiye Cumhuriyeti hakkındaki düşüncelerini ifade etmişlerdir. "Ebedî Türk ve Leh dostluk ittifakından faydalanarak bu aciz mecmuasını asil Türk milleti ve hükümeti şerefine basıp yayımladı. Ümit ederiz ki, Türk milleti sevgisi ve alçak gönüllüğü ile bu iki milletin yakınlığı iyi bir şekilde korunacaktır" (s. 10) sözleriyle de bu dostluk ilişkilerinin devam etmesini temenni etmişlerdir.

"Polonya ve Türkiye" bölümünde ise tarihten gelen dostluk, işbirliği ve yardımlaşmadan söz edilmiştir: "Polonya ve Türkiye arasında her ne kadar birçok savaş olmuşsa da, Polonya her zaman dürüst bir düşman ile karşı karşıya olduğunu bilmiştir. Zira Türkler daima kahraman ve asil bir millet olarak hiçbir zaman sözlerinden dönmemiş, Polonya'ya karşı hiçbir zaman komplolarda bulunmamıştır" (s. 20).

"Türk hükümdarları Polonya'yı dikkatle izleyerek ilgilendiklerini göstermişlerdir. 1640'ta Kazaklar, âdetleri üzere yine Polonya Cumhuriyeti'nin bir bölümünü hiç yoktan işgale kalkmışlar, Sultan Murat ile Polonya hükümeti arasında imzalanan anlaşmada Kazakların durdurulması Türkler tarafından kabul edilmiştir" (s. 20).

"Polonya, Türkiye ile sadece politik ilişkilerde bulunmayıp, ticarî ilişkilere de girişmiş; Türkiye'den Polonya'ya çeşitli kumaş, halı, silah, eyer, yün, tütün, meyve ve mücevher gibi şeyler gelmiş ve bu ilişki yüzünden pek çok kimsenin bilmediği Türkçe kelimeler Polonya diline geçmiştir. Kar, kazak, karabela, kuntuş, kalem, pantolon, fasulye, yatağan, fincan, kestane ve benzeri..." (s. 20).

"Tören Hatıraları" bölümünde ise "Varşova'da çok etkileyici bir tören düzenlenmiştir. Türkiye'nin bir buçuk asır boyunca Polonya'nın büyük güçler tarafından parçalanmasını tanımamasını konu edinen bu törene 'Türk Bayramı' denilebilir. Türkiye, asil duygularını ifade ederek, Polonya halkına tecavüz olayını asla tanımayan tek Avrupa ülkesidir. Sırf devlet değil, bütün Türk milletinin her ferdi bu tutumu desteklemiştir." (s. 32) biçiminde ifade edilmiştir.

Ayrıca bu bölümde Türk sultanının her Cuma günü diplomatları kabul toplantısında, diğer diplomatlar huzurunda vezirine "Polonya elçisi nerede? Diye sorardı." Büyük vezir "henüz gelmedi, padişahım, diye cevap verirdi" biçiminde anlatılıyor (o dönemlerde Polonya ile elçilik ilişkilerimiz bulunmamaktadır, bu soru diğer elçilere Türklerin Polonya'ya özel bir önem verdiğini göstermek için söylenmiştir). Yine I. Dünya Savaşı başlarında Polonyalı bir gazeteci (Modrzejewski) İstanbul'da pasaport kontrolünde Türk görevlinin ayağa kalkarak kendisine Polonyalı olduğu için saygı gösterildiğinden söz etmesi ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin bireyler arasında da önemini gösterir.

Polonyalıların "Türk Bayramı" diye adlandırdıkları kutlamada ise: "Duygulandırıcı, güzel anıları geride bırakmış olan Türk töreni, Türk marşı eşliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Polonya Büyükelçisi İbrahim Tali Bey, eşi ve kızının salona girmesiyle başladı. Hanımefendilere çiçekler sunuldu. Belediye Başkanı senatör Balinski,

konusmasını İngilizce ve Fransızca yaptı. Orkestra Polonya ve Türkiye millî marşlarını seslendirdi. Müteakiben İbrahim Tali Bey konuşmasını Türkçe olarak yaptı. Bu çok samimi konuşma Lehçe olarak okundu” (s. 32).

Polonyalı konuşmacının Türkiye'nin asaletini ve tarihten gelen dostluk ilişkisini özellikle Polonyalı mültecilere Türklerin barınak sağlamasını anlattıktan sonra söz verilen Büyükelçimiz İbrahim Tali Beyin Türkiye'nin tutumunun abartılmaması gerektiğini, Türkiye'nin yapılması gerekeni yaptığını, Türkiye'nin sadece dostluk görevini yerine getirdiği için Polonya'nın beslediği minnettarlık duygusuna hayran kaldığını açıklamıştır.

“Polonya-Türkiye Anlaşmasının Temelleri” bölümünde, İstanbul'da açılan fuar dolayısı ile Türkiye-Polonya arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesinin yanında can alıcı bir soruna değinilmektedir. “Lozan'da (Lozan Barış Antlaşması) Türkiye ile Polonya arasındaki anlaşmalar, Türkiye ile müttefikler arasındaki asıl anlaşmanın imzalanmasından bir gün önce imzalandı. Bu olgu, siyasî ve ekonomik ilişkilerimizin öncelikli olduğunu bir ölçüde vurgulamakta ve bu önceliğin boyutları genişlemektedir.” (s. 72) sözleri ile anlatılmıştır.

“Türkiye Cumhuriyeti” bölümünde ise, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi, ilk millî kongrenin Erzurum'da toplanması, 1 Kasım 1922 tarihinde Mecliste kabul edilen kanunla yeni düzenin onaylanması ve yeni bir devlette yeni kurumların oluşması konuları anlatılmıştır (s. 78).

“İstanbul'da Halifeliğin Sonu” bölümünde Osmanlının halifeliği almasını, İmparatorluğun büyüdükçe enerjisinin azalmasını, gerilemesini ve Cumhuriyet idaresine geçişini kısaca özetledikten sonra milliyetçilik düşüncesinin galip geldiği anlatılmaktadır. Türkiye'nin örnek teşkil eden başarılarını ise: “Yukarıda anlattığımız olaylar, milliyetçilik adı taşıyan hareket zincirinin halkalarıdır. Yeni çağda ilk defa görülen bu kadar büyük iç inkişaf, kan dökülmeden, teröre bulaşmadan, milliyetçilik uğruna Türkiye tarafından gerçekleştirildi.” (s. 81) sözleri ile özetlenmiştir.

“Türk Gelenek ve Görenekleri” bölümünde Stanislaw Belza'nın Anılarından bir seçme yapılmış, bu seçme bölümlerde Türklerin fazla kaderci olduklarına dair bir ön yargı bulunmaktadır. İstanbul, Büyük Çarşı, alış-veriş hayatı, kahvehaneler, nargile ve kahve içimi gibi konulara değinilip, İstanbul yangınlarından söz edilmiştir (s. 98-150).

“Polonya Sanayisi ve Türkiye” bölümünde ise 23 Temmuz 1923 tarihinde Lozan'da Türkiye ile Polonya arasında imzalanan siyasî, ticarî ve konsolosluk anlaşmalarından ayrıca ticaret konusunda ülkelerin kapasiteleri ve Türkiye'nin Polonya'ya ticarete en çok ayrıcalıklı ülke statüsünün verilmesinden söz edilir. Bu ayrıcalık sayesinde ticaretlerinin Orta Doğu ülkelerine açılmak için iyi bir imkan sağladığı düşüncesindedirler (s. 114-115).

“Sonsöz Yerine” bölümü Polonya'nın Ankara Büyükelçisinin Türk halkına birkaç cümle... sözleri ile bitirilmiştir. Ancak Türkçe kaleme alınan bu bölümde “Leh Sanayisi ve Türkiye-1924 Senesinde Konstantinopol'deki Leh Sergisi Vesilesiyle Resimli Hatıra Kitabı” ifadesinde geçen Konstantinopol kelimesinin tarihî bir önyargı olduğu düşüncesindeyiz. Bunun sehven yapıldığını kabul etmek istiyoruz.

Kitabın çeşitli sayfalarında Polonya ve İstanbul'a ait tarihî ve turistik yerleri gösteren birçok resimlere yer verilmiş, ancak 1924 yılındaki Sanayi Fuarına ilişkin herhangi bir resme yer verilmemiştir. Kitap iki egemen devlet arasında tarihsel dostluk ve işbirliğini

anlatması açısından çok önemlidir, konu ile ilgilenenlerin yararlanabilecekleri bir kaynak niteliğindedir.

Kitabın 121-141 sayfaları arası Türkçe ve Lehçe dilleri ile “Bugünkü Polonya Ekonomisi: Yabancı Yatırımcılar İçin Dost Bir Ülke” başlığı ile Türk işadamları ve yatırım çevrelerine tanıtım için ayrılmış; ülkenin coğrafyası, insan kaynakları ve potansiyeli bazı istatistiksel bilgilerle açıklanmıştır. Eser bu konu ile ilgili işadamlarımız için de bir kaynak değerindedir.

